

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT2011
MAGISTERKURS
DEL 2 ANALYS

Till Kleopatras försvar att översätta en retorisk text

Författare:

Kristina Karlström

kristina.karlstrom@

metagrafika.com

:

Handledare:

Per Lagerholm, svenska

Lena Olsson, Engelska

Abstract

Historical novels as well as biographies often have a rethorical approach. People are accused and defended. This paper discusses the argumentative aspects of *Cleopatra – a Life*, written by the American Stacy Schiff.

Using the analytical method in *Vägar genom texten* (Roads Through the Text) in which Lennart Hellspong and Per Ledin look into texts from the points of view of language, contents and the relation between the writer and the reader I have come to the conclusion that the argumentation shows at all levels of the text.

The paper also points at some problems when translating from English into Swedish. The two languages have different possibilities at the semantic level as well as at the level of sencece.

Key words: History, biography, feminism, argumentation.

Innehåll

1 Inledning	4
1:1 Metod och material	5
1:2 Disposition	5
2 Textanalys	5
2.1 Inledning	6
2.2 Kontext/genre	6
2.3 Textuell struktur	8
2.3.1 Disposition	8
2.3.2 Textbindning	9
2.3.3 Lexikogrammatik	10
2.4 Ideationell struktur	13
2.4.1 Processer	14
2.4.2 Modalitet	15
2.4.3 Perspektiv	15
2.5 Interpersonell struktur	16
2.5.1 Kommentar till interpersonell struktur	20
2.6 Översättningen	20
2.6.1 Överväganden inför översättningen	20
2.6.2 Översättningsstrategi	20
3 Översättningskommentar	22
3.1 Meningsstruktur	22
3.2 Modulation	26
3.3 Idiom	28
3.4 Döda metaforer	31
3.5 Pronomen	32
3.6 Semantiska överväganden	33
3.7 Läsaranpassning	36
3.8 Skillnader mellan svenskan och engelskan	38
4 Sammanfattande synpunkter	38
Källförteckning	
Bilagor	

1 Inledning, bakgrund och syfte

I den klassiska retoriken sa man att det fanns tre grundläggande sätt att använda språket.

Det första innebär att *anklaga* eller *försvara* någon eller något. I detta fall ser man tillbaka i tiden, här gäller det något som gjorts eller existerat i det förflutna, och frågan är nu om det ska betraktas som brottsligt eller klandervärt. Syftet med talet eller texten är att förmå en domstol att avkunna en viss dom i denna fråga. Därför kallas denna genre på latin för *genus iudiciale*. Men man kan använda samma teknik i andra sammanhang, t.ex. i självbiografier eller historiska verk. Även då brukar man anklaga och försvara

Kurt Johannesson, 1998: *Retorik eller konsten att övertyga*, s 36.

Uppsatsen behandlar översättningen av det första kapitlet i *Cleopatra – A Life* av Stacy Schiff. Översättningen täcker även en del av bokens andra kapitel, men eftersom kapitel 1 behandlar författarinnans syfte med boken och hennes arbetsmetoder skiljer det sig så mycket från boken i övrigt att en analys som omfattar även delar av kapitel 2 inte skulle rymmas inom ramarna för den här magisteruppsatsen. Huvudtendenserna i den översatta texten som helhet är emellertid desamma eftersom Stacy Schiff konsekvent argumenterar mot den gängse bilden av Kleopatra som femme fatale för att i stället framhålla den egyptiska drottningens begåvning för politik.

Att skriva en biografi om Kleopatra är att koka soppa på en spik, för romarrikets krönikörer var mycket partiska och den begränsade information om Kleopatra som finns att hämta hos dem är otillförlitlig. Resultatet av Schiffs undersökningar har därför blivit en bok som ger god insyn i Romarrikets maktutövning under Kleopatras tid och läsaren får veta en del om Egyptens politiska klimat och dess rikedomar, men Kleopatra har blivit en huvudsakligen fiktiv figur.

Schiff skapar en relation till sina läsare genom att dra paralleller mellan nutida kvinnors utsatta livssituation och det förtal som drabbat Kleopatra. Schiff underbygger därmed sitt angrepp på dem som skrev Kleopatras historia. De interpersonella aspekterna är intressanta eftersom de spelar stor roll för argumentationen och syftet med denna uppsats är att undersöka hur översättningen lyckats förmedla källtextens retoriska karaktär samt att belysa de problem som möter översättaren när argumentationen ska överföras från källspråk till målspråk.

Stacy Schiff har skrivit flera biografier och fick Pulitzerpriset 2000 för biografien *Vera* som handlar om Vera Nabokov (hustru till Vladimir Nabokov som skrev bl.a. *Lolita*). Schiff är kolumnist i *New York Times*.

1.1 Metod och material

I källtextanalysen använder jag i huvudsak de analysmodeller som Lennart Hellspong och Per Ledin förordar i *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys* (1997). Med utgångspunkt från kontexten, vilket syfte texten har och i vilket sammanhang den tillkommit, analyseras sålunda textens form – den textuella strukturen, dess innehåll – den ideationella strukturen samt dess relation till läsaren – den interpersonella strukturen. I översättningskommentaren har jag utgått från *Konsten att översätta* (2007) av Rune Ingo samt *Oversættelse* (2007) av Lita Lundquist. I övrigt ordböcker, uppslagsböcker, kompendier och internet.

1.2 Disposition

Källtextanalysen, vari är inkluderade även översättningsstrategier och avgränsningar, kommer först. Därefter kommer översättningskommentaren.

2 Textanalys

2.1 Inledning

I *Cleopatra A Life* säger sig Stacy Schiff vilja upprätta en kvinna som fått oförtjänt dåligt rykte. Kleopatra var: "Capable, cleareyed" (57)¹ och "powerful" (78).

She nonetheless survives as a wanton temptress, not the last time a genuinely powerful woman has been transmuted into a shamelessly seductive one. (76)

¹ Jag hänvisar till källtexten med rad inom parentes som här. Sekundärtexterna hänvisas enligt Harvard-modellen

Motsättningen mellan hur Kleopatra var och hur hon beskrivs är temat för bokens första kapitel och det präglar såväl ideationell som interpersonell och textuell struktur.

Källtextens 6000 ord omfattar hela första kapitlet och delar av andra kapitlet av Stacy Schiff: *Cleopatra A Life*. Det första kapitlet sammanfattar boken och redogör för arbetsprocess och källor. I det andra kapitlet börjar själva redogörelsen för Kleopatras liv. Jag inriktar analysen på bokens första kapitel och använder i huvudsak analysmodellen i Hellspong – Ledin: *Vägar genom texten. Handbok i textanalys* (Lund 1997) En historiker skulle sannolikt ha en del att säga om faktapåståenden i boken, men i den här uppsatsen begränsas perspektivet till vad som kan utläsas av själva texten. Det kan emellertid konstateras att varken *Svensk uppslagsbok* (1954) eller *Nationalencyklopedien* (1993) har några sexualmoraliska synpunkter på Kleopatra. *Svensk uppslagsbok* inriktar sig på Caesars svaghet för henne och *Nationalencyklopedien* avslutar med en släng åt Hollywoods kliché

2.2 Kontext/ Genre

Biografin som genre har lång tradition och alltså en omfattande vertikal intertextualitet.

Genrens normer har dock förändrats. I *Nationalencyklopedien* sägs:

Sekulariseringen, djuppsykologin, modellskiftena inom romankonsten, demokratiseringen inklusive nya kvinnoroller, sådana faktorer har spelat in i biografins 1900-talshistoria, eftersom genren är känslig för omdaningar i samhället och i människosynen. Det positivistiska vetenskapsidealet och därmed objektivitetens urholkning har direkt påverkat biografens arbetssätt.

Schiffs bok, är präglad av den förändrade synen på kvinnans roll i samhället och av den frustration hon känner över alla orättvisor som finns i dag och hon tar tydlig ställning för Kleopatra. Den artikel i *The Smithsonian Magazine* (Dec 2010) som presenterar boken har som rubrik "Rehabilitating Cleopatra" och just detta klara syfte tydliggörs i bokens första kapitel.

Diskursen är populärvetenskaplig. Läsaren dras känslomässigt in i framställningen genom att författaren refererar till gemensamma kvinnliga erfarenheter – se avsnittet om interpersonell struktur. Schiff drar också publikfriande paralleller till moderna företeelser för

att understryka de gamla historiska källornas opålitlighet, när hon t.ex. säger att deras beskrivning av Kleopatra är ungefär lika pålitlig som om Amerikas historia skulle ha skrivits av ordförande Mao – se även här avsnittet om interpersonell struktur. Schiff har forskat grundligt i källorna och boken är försedd med en notapparat omfattande 40 sidor. Till de 6000 ord som källtexten innehåller bifogas 26 noter varav en omfattar en hel boksida i minimalt typsnitt. I allmänhet hänvisar noterna till källorna för markerade citat, men ibland är citaten omarkerade. Referenserna följer varken Oxford-modellen eller Harvard-modellen eftersom noterna är onummererade.

Schiffs *Cleopatra A Life* kan också genrebestämmas som kvinnolitteratur, böcker som problematiserar kvinnors liv ur ett genusperspektiv. (Sådana böcker går att söka på biblioteket enligt den genrebestämningen.) Här finns också en vertikal intertextualitet om än implicit eftersom Schiff inte refererar eller alluderar på sådana böcker. Frågan är om bokens verkliga syfte är att ge en rättvis bild av Kleopatra eller om Kleopatrafiguren används för att diskutera moderna kvinnors levnadsvillkor. Den horisontella intertextualiteten, textens ”förbindelse med texter från andra genrer och andra verksamheter” (Hellspong – Ledin 1997:57), uttrycks främst genom hänvisningar till vad ”vi” vet om fördomar mot kvinnor. Det skrivs många tidningsartiklar i ämnet och forskningsrapporter ger belägg för att diskriminering förekommer i alla samhällen och på alla nivåer. Schiffs läsarinor förutsätts vara intresserade av ämnet eftersom det berör dem även på det personliga planet.

Hellspong & Ledin talar om kulturkontext: ”Den *andliga* kulturen omfattar de tankesätt, attityder och värderingar som är i svang i en social miljö” (Hellspong – Ledin, 1997:59). Stacy Schiff skriver inom en kultur där offentliga personers otrohetsaffärer uppmärksammas och fördöms på ett helt annat sätt än i Sverige. I många fall har ledande personer tvingats bort från sina ämbeten på grund av skandaler av den arten. I Sverige är det snarare ekonomiska oegentligheter som sätter stopp för makthavare.

Romarikets historia är väl belagd och Schiff underbygger sina faktauppgifter i notsystemet, men i den del som rör Kleopatra finns inte mycket att hitta i källorna. Hennes förehavanden blir därför till stor del en konstruktion av författaren. Om boken således kan sägas vara vetenskaplig när det gäller Romariket, här finns en omfattande mängd citat och inbäddade texter, måste den betraktas som fiktion när det gäller dess huvudperson.

Diskursen som *Cleopatra A Life* är skriven inom är definitivt politisk när det gäller det tydliga feministiska ställningstagandet.

2.3 Textuell struktur

2.3.1 Disposition

Dispositionen av inledningskapitlet förjer CARS-modellen som den beskrivs i fig. 10 på s. 141 i Swales: *Genre Analyses: English in academic and reseach settings* (Swales, 1990:141) Schiff börjar alltså med att definiera ett forskningsområde och talar om att det är viktigt. Kleopatra var en betydande person som det är intressant att få veta mer om. Därefter hävdar Schiff att den allmänna uppfattningen om Kleopatra är felaktig och redovisar tidigare utsagor om henne. Därmed har hon gjort "Move 1, Establishing a territory". Eftersom Kleopatras eftermäle är dåligt börjar nu Schiff's "Move 2, Establishing a Niche" med "Step A, Counter-claiming". Kleopatra var "Capable and cleareyed" (se citat ovan). "Step B", "Indicating a gap", kan sammanfattas med det Schiff skriver på rad 360: "And in the absence of facts, myth rushes in, the Kudzu of history". Schiff's proposition på rad 395: "To restore Cleopatra is as much to salvage the few facts as to peel away the encrusted myth and the hoary propaganda " är "Move 3, Occupying the niche" i CARS-modellen, som hör hemma i den akademiska retoriken. Anna Mauranen (1992) skriver att akademisk retorik "Is manifested at all levels of language and its aim is to increase the credibility of the writer's message in the reader's mind" (Mauranen 1992:237). Till det akademiska mönstret hör också metatexten i slutet av kapitel 1, där Schiff beskriver sitt arbete med boken och de olika överväganden hon gjort.

Schiff avslutar styckena med korta formuleringar som fastnar i minnet: "He had no idea", "a shamelessly seductive one", "embroiled itself in Roman affairs", "until the twentieth century", "tend to his responsibilities", "Cleopatra a legend", "the egg from which Zeus mother had hatched", "written by Chairman Mao", "myth rushes in, the kudzu of history", "taking George C Scott's words for Patton's", "the point was to dazzle", "A world comes crashing down after them", "Except where noted, all dates are BC". Enligt Hellspång – Ledin "sätter man gärna kärnmeningarna sist" i vetenskapliga texter (Hellspång – Ledin 1997:125). De citerade formuleringarna ovan är slutet på vad som kan betecknas som kärnmeningarna i varje stycke, även om inte innehållet är vetenskapligt.

2.3.2 Textbindning

Textens sammanhang bygger på referensbindning och bokens första stycke etablerar huvudpersonen mycket effektivt genom att Kleopatra är subjekt i tio av styckets 14 huvudsatser. Kleopatra refereras till som "she". "Her" förekommer tre gånger och "Cleopatra's" 2 gånger, nämligen "Cleopatra's end" (31) och "Cleopatra's infinite variety" (42). Eftersom "she" är första ord i flera meningar i följd binds texten dessutom ihop anaforiskt, vilket är en retorisk bindning. Den enda mening i stycket där hon inte på något sätt refereras till är den sista: "He had no idea" (43) (även om läsaren kan tänka: "about what she was really like"). Den sista meningen är också den enda som innehåller en negation (som inte blir lika självklar i den svenska översättningen). Efter en kraftfull positiv framställning där Kleopatra fokuseras kommer stycket till ett abrupt slut med en kort mening där en man, Shakespeare, är subjekt. Det bäddar för bokens huvudtema, motsättningen mellan hur Kleopatra verkligen var och hur männen har skildrat henne. Att betona Shakespeares kunskapsbrist är också ett retoriskt knep. Hellspong & Ledin skriver att "Det typiska för den *argumenterande* formen är just att den tar fasta på det oklara, osäkra och motstridiga" (Hellspong – Ledin 1997:23).

Eftersom ett synsätt ställs mot ett annat skulle man ha kunnat vänta sig många adversativa konnektiver. Det finns emellertid ganska få sådana. Påståendesatserna, påfallande korta, hopas ofta med enbart implicita sammanhang, t.ex. på rad 131. (Kleopatras far har betalat för att stå på vänskaplig fot med romarna.)

His daughter would discover that it was not sufficient to be "A friend" to that people and their Senate; it was essential to befriend the most powerful Roman of the day.

Läsaren får tänka in ett "However" i början på sats 1 och ett "On the contrary" i början på sats 2. Schiff skriver ofta semikolon där en svensk hade satt punkt. Möjligen är det för att betona sammanhangen utan att använda konnektiver. Motsättningen mellan "not sufficient" och "essential" gör att sammanhanget i alla fall blir klart.

2.3.3 Lexikogrammatik

Hellspång & Ledin talar om tre olika lexikogrammatiska dimensioner, nämligen ”*nominal – verbal*”, ”*specifik – allmän*” och ”*abstrakt – konkret*”. De varnar emellertid för att dra alltför långtgående slutsatser av analyser efter denna modell:

ett enda språkdrag fungerar sällan eller aldrig på ett enda givet sätt, fast och oföränderligt, utan olika i olika texter och kontexter”.

(Hellspång – Ledin 1997:78)

LIX-beräkning

För att få underlag till en analys enligt den modell Hellspång & Ledin beskriver har jag använt tre LIX-beräkningar nämligen de 3056 första orden i kapitel 1 (Schiff 2010:1 ff), de 210 första orden i kapitel 1 (Schiff 2010:1) samt 282 ord i slutet på kapitel 1 (Schiff 2010:8). Att LIX-beräkna engelska med hjälp av en svensk LIX-räknare ger inte rättvisande resultat, men om man tar hänsyn till att engelskan har fristående artiklar, vilket gör att antalet ord blir större, kan en modifierad bedömning göras. När de 3000 första engelska orden matades in blev resultatet ett LIX på 42, vilket motsvarar ”medelsvår, normal tidningstext”. Med tanke på att de mest frekventa orden var: the, a, of, to, in och and, närmar sig läsbarheten snarare nivån ”lättläst skönlitteratur”. De två avsnitt jag granskat särskilt – inledningsstycket och Schiffs redogörelse för olika överväganden i skrivarbetet, raderna 478 – 523, har LIX-värden på 39 respektive 40, vilket är väl inom ramen för lättläst skönlitteratur.

Textkaraktär

I axeln *Nominal – Verbal* är *Cleopatra – A Life* nominal, vilket framgår av satser som:

A goddess as a child, a queen at eighteen, a celebrity soon thereafter, she was an object of

speculation and veneration, gossip and legend, even in her own time. (21)

Nominalkvoten räknas ut genom att summan av antalet substantiv, antalet prepositioner och antalet particip delas med summan av antalet pronomen, antalet adverb och antalet verb.

(Melin – Lange 2000:168))

Nominalkvoten, NQ, för första kapitlets första stycke, varur exemplet ovan är hämtat, är 1,8

på en skala där 1,0 är medelvärdet. En morgontidning har värdet 1,04. Nominalkvoten för den del av första kapitlet (478 - 523) där Schiff redogör för sina överväganden under arbetet är 1,4.

Meningar

Skillnaderna i NQ beror åtminstone delvis på textens olika grader av underordning. I det första stycket finns ingen bisats. På raderna 478 – 523 finns 9 bisatser, de flesta relativbisatser. Bara en mening har bisatser av mer än en grads underordning.

She did not know, that she was Cleopatra VII for several reasons, one of which is that she was actually the sixth Cleopatra (484)

HS She did not know

BS 1 For several reasons

BS 2 one of which is

BS 3 that she was actually the sixth Cleopatra

HS She did not know

BS 1 that she was Cleopatra VII)

Att LIX-värdet blir så lågt beror på att meningslängden är kort, c:a 16, respektive c:a 15 ord – här närmar sig texten nivån för meningslängd i barn- och ungdomsböcker. Att meningslängden över huvud taget kommer över barnboksnivån beror på hopning av substantiv som i satsen ovan (1:17), eller på hopning av verb som i satsen nedan (56).

A capable, clear-eyed sovereign, she knew how to build a fleet, suppress an insurrection, control a currency, alleviate a famine. (56)

Ibland blir de grafiska meningarna långa eftersom Schiff använder semikolon i stället för punkt.

Eftersom pronomenet ”she” är subjekt i så många satser i inledningsstycket är det lätt att överskatta den relativa förekomsten av pronomen. Deras andel av antalet löpord är emellertid bara 10,3% . I den andra undersökta textmassan är de 9,9%. Det blir ingen större skillnad om man undantar artiklar och prepositionen ”of” från beräkningen, vilket annars är motiverat

beroende på skillnaderna mellan svenskan och engelskan. Ett genomsnittsvärde för riksdagstryck, ledarartiklarnyhetsartiklar, facktexter, brukstexter, gymnasistexter och talspråk är 13,9 (Melin – Lange 2000:168).

Facktermer

När det gäller facktermer, abstrakta substantiv och ord med latinskt ursprung omfattar det undersökta materialet de första 3000 orden i kapitel 1, d.v.s. samma textavsnitt som den mer omfattande LIX-beräkningen

Schiff använder få facktermer som är relaterade till historisk forskning. ”Sources” används 5 gånger och kommer på plats 83 i den LIX-genererade frekvensordlistan. ”Tendentious” förekommer en gång och ”probabilities”, ”chronology” och ”authoritative” förekommer en gång var. Den ringa förekomsten av fackord pekar på att det är en *allmän* text enligt den textaxel som Hellspong & Ledin definierar på s. 79. Angående stilaxeln *specifik – allmän* skriver Hellspong & Ledin också att många sammansatta substantiv tyder på att texten är *specifik*, men engelskans förkärlek för särskrivning gör att sammansatta ord blir sällsynta. De som i alla fall finns är enkla ord som ”lifetime” på plats 126 i LIX-listan, eller, med bindestreck, ”cut-and-pasters” på plats 680.

Abstrakta substantiv

De abstrakta substantiv som förekommer mer än en gång är med få undantag vanliga i vardagligt språk: history, years, age, affairs, life, death, story, lifetime, role, antiquity, glory, legend, fact, fate, future, game etc. Det förekommer få verbalsubstantiv: ”deception” har två träffar och ytterligare 28 ord har en träff var. Av dessa senare är 24 avledda ur verb med latinskt ursprung, förutom ”deception”, t.ex. ”reference” och ”transliteration”.

Konkreta stildrag

Stilen är *konkret*, vilket förekomsten av första och andra personens personliga pronomen liksom antalet egennamn visar enligt Hellspong & Ledin. I Schiff 2010 kap. 1 finns we, Kleopatra, Caesar och Antony.

Ord med latinskt ursprung

Förekomsten av ord med latinskt ursprung säger också något om stilnivån eftersom det latinska ordförrådet inte är vardagsord. Det första ordet av sådant slag är ”roman”, som hamnar på 23 plats med 18 träffar, vilket inte är så konstigt med tanke på ämnet. Inga ord

med latinska prefix förekommer mer än 1 gång, men deras antal är relativt stort. Av de 3000 första undersökta orden, 1149 olika ord, förekommer 830 bara en gång och ungefär hälften av dessa kan härledas till latinet.

Sammanfattning

De undersökta avsnitten av Schiff: *Cleopatra* har alltså en konkret, allmän stil av nominal karaktär och ett LIX som snarast betecknar enklare skönlitteratur. I en redogörelse för historisk forskning, presenterar Schiff på ett begripligt sätt en stor mängd fakta. Det bör emellertid påpekas att de finna andra sätt att bedöma svårighetsgraden för engelska texter och LIX-beräkningen här ger en bild av att texten är enklare än vad den faktiskt är.

2.4 Ideationell struktur

Schiff ägnar sig i det första kapitlet mest åt det dåliga ryktet och åt dem som har spridit det. Vem kan ha eller ha haft intresse av att förtala Kleopatra? (Vem har i modern tid intresse av att förtala Kleopatra och vilka följder får det?) Shakespeare hämtade sin inspiration från Plutarchos, en moraliserande och romantiserande historiker vars biografier inte avsåg historieskrivning utan ”karaktärsteckning med moralisk tillämpning”, enligt *Svensk Uppslagsbok*. Kleopatra i Shakespeares skådespel är för övrigt mer tragisk än omoralisk. Shakespeare var ganska bortglömd under franskklassicismen men började spelas igen under 1800-talet. På 1800-talet och det tidiga 1900-talet speglade texter om Kleopatra den tidens patriarkala kvinnosyn. Shaw medger att hans rollfigur mest är en frukt av hans egen fantasi (385), och vad gäller ”Hollywoods intriganta vamp” som *Nationalencyklopedien* (1993) skriver, så passar beskrivningen av Kleopatra väl in i det vanliga temat om syndiga viljekraftiga kvinnor som dör på slutet och som ger gott klirr i kassan. I övrigt är de förtalskällor som Schiff nämner ingen som rimligen kan ha påverkat föreställningen om Kleopatra i vår tid

Makrotemat är Kleopatra. Makropropositionen kommer först på rad. 77: “a genuinely powerful woman has been transmuted into a shamelessly seductive one”. För att underbygga makropropositionen finns dels flera micropropositioner som stöder påståendet att Kleopatra

var duglig: "A capable cleareyed sovereign she knew how to build a fleet etc" (56), dels micropropositioner för att underbygga makropropositionens andra del: "He /Augustus/ delivered up a tabloid version of an Egyptian queen"(305).

2.4.1 Processer

Predikatsverben i de meningar där referenten Kleopatra är subjekt är dynamiska, betecknar handlingar som innebär en förändring (Hellspong – Ledin 1997:130): "ruled, has lodged, has gone, controlled, held ". Några är statiska, betecknar tillstånd: "was (an object), lived". Andra åter betecknar händelser: "died, had a child". Om referenten är "we" (du och jag och alla andra, inklusive Shakespeare – Generaliseringar är också typiska för argumenterande framställningar.), är verben handlingar "we have been putting words in her mouth" (35), "Shakespeare attested to" (42).

Att verben som gäller Kleopatra i huvudsak är dynamiska och att hon är agenten visar att hon framställs som en aktiv person. Hon utträttade saker. Verben som betecknar händelser är allmänmänskliga "died, had a child". De statiska är intressanta eftersom de är resultatet av dynamiska verb, handlingar som utförts av andra, "was an object" (19).

Att eftervärldens agerande mest beskrivs med dynamiska verb är självklart eftersom Schiff bara intresserar sig för historieskrivarnas agerande mot Kleopatra. De är agenter i handlingar som har Kleopatra som objekt. Om t.ex Plutarchos blev utsatt för något så får läsaren i alla fall inte veta något om det.

2.4.2 Modalitet

Biblioteken placerar biografier under skönlitteratur, men även om de inte står på faktahyllan är det inte lätt att skriva en biografi utan säkra faktauppgifter. Schiff vet en del om Kleopatras värld och tid, men inte mycket om personen. Det märks på modalitetsmarkörerna i texten : "The pyramids to which Cleopatra almost certainly introduced Julius Caesar" (98), "We have perhaps and at most" (325), "Cleopatra was said to have written" (356), "seems the joint creation of" (374), "opaque to us"(402), "on most of" (412), "Cleopatra was not

necessarily beautiful”(452). Det finns fler exempel.

När det gäller Romarriket och dess ledare är framställningen mer faktisk. ”In the summer of 48 BC Caesar dealt Pompey a crushing defeat in central Greece [---] Cleopatra was twenty-one.”(157) Med utgångspunkt från Kleopatras födelseår görs ytterligare några faktiska påståenden.

When Cleopatra was eleven, Caesar reminded his officers that if they did not make war, if they did not obtain riches and rule others, they were not Romans. (107)

Påståendena kan vara sanna eller falska beroende på om Kleopatras födelseår är säkert dokumenterat. Uppgifterna inflikas för att hon inte ska glömmas bort när Schiff pratar om annat. Schiff skriver: ”Mostly I have restored context.” (447) och det var en nödvändighet eftersom de få fakta som finns om biografins huvudperson svårligen skulle kunna svälla ut till en hel bok.

2.4.3 Perspektiv

Ur idéationell synpunkt är en text ett sätt att se – *idè* är ett grekiskt ord som just syftar på blicken. Men att se kräver en synvinkel. Sin värld uppfattar texten alltid i ett visst *perspektiv*. Vissa personer eller institutioner med vissa ögon, tankar, värderingar och begrepp låter världen framträda på vissa sätt.

(Hellspång – Ledin 1997:135)

Hellspång & Ledin talar om subjektsperspektiv (1997:136) och delar in detta i tre undergrupper: Författarperspektiv, läsarperspektiv och aktörperspektiv (ibid.). Författarperspektivet visar sig genom att Schiff är närvarande med pronomen i första person singular i sista delen av kapitel 1: ”I have tried to pluck the gauze” (460), detta ”inifrån perspektiv” (Hellspång – Ledin 1997:138) är självklart eftersom Schiff där beskriver sitt arbete med boken.

I fraser som ”we have been putting words in her mouth” (35) är perspektivet Schiffes eget och läsarens, men Kleopatra betraktas även av de aktörer som genom tiderna haft åsikter om henne. Författarperspektivet blir också tydligt i ”He had no idéa” (43), ”She had no choice”

(158), ”There is no reason to accept” (219) eftersom “ord och vändningar som uttrycker känslor och värderingar fungerar [...] som signaler för ett närvarande subject” (Hellspong – Ledin 1997:137).

2.5 Interpersonell struktur

Texten är en argumentation där tesen försvarar Kleopatra som ”A capable, clear-eyed sovereign” (56). Den alternativa tesen är den beskrivning av Kleopatra som Augustus sägs ha levererat till Rom ”insatiable, treacherous, bloodthirsty, power-crazed” (307). Det gäller sen att etablera bilden av den dugliga Kleopatra och underbygga misstron mot dem som skrev hennes historia. I *Vägar genom texten* skriver Hellspong – Ledin: “I en argumentation samverkar det interpersonella hos en text på ett komplext sätt med det ideationella”. (Hellspong – Ledin 1997:167). Eftersom tesen är att Kleopatra fått oförtjänt dåligt rykte gäller det att framlägga argument dels för hennes goda sidor, dels för ryktesspridarnas otillförlitlighet. Hellspong – Ledin påpekar emellertid att:

Sedd som ett inslag i den interpersonella strukturen är en argumentation snarare ett samspel mellan språkhandlingar, vilka ingår i ett retoriskt försök att övertala och övertyga. I det kan psykologiska faktorer vara lika viktiga som logiska. Därför spelar sociala förhållanden en betydelsefull roll. Det gäller för sändaren att bygga upp en gemenskap med mottagarna. (Hellspong – Ledin 1997: 168)

Boken riktar sig till moderna amerikanska medelklasskvinnor med karriärambitioner, och den har ett tonläge som liknar det i morgontevesoffan, vilket ytterligare understryks av plötsliga hänvisningar till familj och barnafödande: ”She had a child with a married man, three more with another.” (26) Upplysningen kommer utan övergång från konstaterandet att hon höll västvärldens öde i sina händer – ett påstående som kanske i och för sig också kan diskuteras. Att inte bara de antika krönikörerna utan även Schiff själv har en moralistisk

inställning framgår av frågan : “Can anything good be said about a woman who slept with the two most powerful men of her time?” (180). Schiff's svar på frågan är givetvis “Ja!”, och hennes läsarinor ska indignerat stå upp till Kleopatras försvar, liksom de ska kräva sin rättighet att bedömas utifrån sina kvalifikationer. Det är vällovligt, men att Schiff över huvud taget ställer frågan gör att hon snarare profiterar på amerikansk högermoralism än bekämpar den. Kleopatra själv hade sannolikt inga moralaspekter på sitt barnafödande – hon liksom andra kvinnor på den här tiden riskerade livet var gång hon födde. Schiff underbygger ofta sina påståenden med att hänvisa till Euripides, t.ex. underrubriken till kapitel 1. Schiff hade kunnat diskutera dödligheten bland kvinnor som föder barn, ett problem som fortfarande är akut i de stora delar av världen som inte hör till välfärdssamhällena i väst, genom att referera till Euripides ”Medea”

Det sägs att kvinnans liv är utan fara, hon sitter hemma, mannen går i krig. Falskt!
Hellre vill jag stå i tre bataljer bak skölden än blott en gång föda barn. (Euripides)

Tredje världens kvinnor är emellertid inte Schiff's målgrupp.

Intressant nog tror Schiff själv att de politiska motiven var starkare än de privata i relationen Caesar – Kleopatra. Hon säger så i en intervju som finns på *videosurf*. En svensk person, åtminstone jag, får färre motstridiga känslor till vad som sägs i intervjun än till vad som sägs i boken. Som Schiff påpekar vet vi inte särskilt mycket. Det finns skäl att anta att Kleopatra själv betraktade sig som åtminstone jämbördig med de romare hon kom i kontakt med och Schiff redogör senare i boken (Stacy Schiff: *Cleopatra – a Life*, 2010: 24) för fornegyptiska kvinnors lagliga rättigheter när det gällde arv och äktenskap, vilket understryker att privatmoraliska skäl knappast var något hinder i Kleopatras mellanhavanden.

Schiff's indignation gäller moderna amerikanska kvinnors villkor och hon riktar sig ofta direkt till sina läsare. Redan rubriken på första kapitlet är ägnad åt att skapa en relation till läsaren ”That Egyptian woman” skulle kunna vara en nedlåtande kommentar i vilken såpa som helst. Läsarna förväntas ha en åsikt om den sortens repliker. Kommentardelen uppger att det är ett citat från Florus, i Ashtons översättning från 2008. Underrubriken har inte med

Kleopatra att göra. Den är tagen från Euripides "Helena" som tilldrar sig i Egypten, men Euripides levde mer än 300 år tidigare och att använda ett citat från honom är mest ett sätt att få historisk färg på framställningen. Schiff's läsare kanske har hört talas om honom och citatet skapar därför en känsla av grupptillhörighet. En svensk gymnasist bör ha hört talas om Euripides och kanske läst något ur "Medea", men för att komma ihåg det krävs intresse för äldre litteratur, vilket kanske inte är så vanligt vare sig i USA eller i Sverige. Shakespeare "had no idea"(Ja se karlar! 43). Att kvinnor med makt riskerar förtal är också en gemensam erfarenhet.

Cleopatra stood at one of the most dangerous intersections in history; that of woman and power. Clever women Euripides had warned hundreds of years earlier, were dangerous. (184)

Även generaliserande beskrivningar av maktrelationer kan ge instämmande nickar.

Already it was a zero-sum game: a woman's authority spelled a man's deception (208)

Den som känner sig osynlig kan identifiera sig med konstaterandet:

Cleopatra's story differs from most women's stories in that the men who shaped it – for their own reasons – enlarged rather than erased her role. (297)

Läsaren dras in som deltagare i påståendet:

She is left to put a vintage label on something we have always known existed: potent female sexuality. (376)

Vi läsare och de där historieskrivarna vi inte ska lita på ställs emot varandra "We have, perhaps and at most, one written word of Cleopatra's" (325), "we do not have an authoritative bust of Cleopatra" (339), "it is difficult to know what we miss most" (346), "what we have constructed" (368). Om historieskrivarna sägs:

Their historical methods are opaque to us. They seldom named their sources. They relied to a great extent on memory. They are by modern standards polemicists, apologists, moralists, fabulists, recyclers, cut-and-pasters, hacks. (404)

Så skapas känslan av samhörighet. Vi har som läsare ett projekt tillsammans med författaren.

Retoriska figurer är frekventa. På sid 1 finns flera exempel på retorisk referensbindning. Där finns dessutom asyndetisk hopning: "A goddess as a child, a queen at eighteen, a celebrity soon thereafter". Schiff varierar sen i slutet av meningen med: "speculation and veneration, gossip and legend". På rad 404 finns stegrad hopning, när historieskrivarna betecknas som: polemicists, apologists, moralists, fabulists, recyclers, cut-and-pasters, hacks". Texten överflödar av antiteser: "idelibile – blurry", "human – divine", "weighty past – wobbly future". Den sista är en av många där ljudvärdet dessutom är viktigt. Vi noterar paradoxen: "Her story was essentially over before it began" (169), retorisk fråga: "Can anything good be said" (180), eufemism: "and faithfully upheld the family tradition" (74) (Cleopatra liksom andra medlemmar i hennes släkt hade för vana att mörda konkurrerande syskon) samt en lång rad allitterationer: "Dislocations and disappointments"(86),"staggering sum" (128), "sinuous, sensuous" (236),"neither tendentious nor tangled" (428).

Schiff använder också drastiska hänvisningar till modern historia för att få läsaren att inse att gångna tiders historiker var okunniga och partiska.

The end result is a nineteenth-century British life of Napoleon or a twentieth-century history of America, were it to have been written by Chairman Mao. (312)

Att Shakespeare inte är något sanningsvittne borde vara uppenbart, och man kan undra vilka historiker Schiff avser när hon skriver:

Plenty of historians have deferred to Shakespeare, which is understandable but a little like taking George C Scott's words for Patton's. (387)

Scott spelar pansargeneralen Patton på film.

De moderna hänvisningarna kompletteras med moderna talspråkliga uttryck. Författarinnan för ett informellt samtal med sina läsare: "Men who came in contact with her seem to have lost their heads" (237), "Her relationship with Marc Antony was the longest of her life"(300),"her wealth – and her palace – left a Roman gasping." (452).

2.5.1 Kommentar till analysen av den interpersonella strukturen

Kleopatra var rik och mäktig och den sortens kvinnor kan ännu i dag – åtminstone enligt *Det andra könet* av Simone de Beauvoir, ta sig större friheter på det erotiska området. ”Ju högre hon nått socialt, dess villigare är man att blunda.” (Beauvoir 2002:796) Om Schiff’s läsare ska känna sig upprörda över de sexistiska angreppen mot Kleopatra gäller det alltså att göra henne till en ömtålig varelse som tar åt sig när invektiven haglar: ”Ptolemey’s impure daugher”, ”a matchless siren”, ”the painted whore”, ”that harlot queen”. Genom att invektiven är citatmarkerade tar Schiff själv inget ansvar för dem. Hon har i alla fall valt att hopa omdömen fulla av synonymer för nedsättande beteckningar som Kleopatra själv inte kunde bli förolämpad av eftersom de uttalades långt efter hennes död – Schiff anger inga källor här. Det förefaller som om Schiff själv bygger upp en bild av Kleopatra, den bild som hon sen vill riva ner, också det ett vanligt grepp i politisk retorik.

2.6 Översättningen

2.6.1 Överväganden inför översättningen

Även om *Cleopatra – A Life* är skönlitteratur är det, som framgår av källtextanalysen, tydligt att boken har ett argumentativt syfte. Det är därför viktigt att retoriska element översätts så att framställningen på svenska får motsvarande retoriska effekter. Jag undersöker hur detta påverkat översättningsarbetet på meningsnivå och på ordnivå. Jag börjar med meningsstrukturen och fortsätter med idiomatiska uttryck och ordval. Viss läsaranpassning beroende på kulturspecifika skillnader diskuteras också.

2.6.2 Översättningsstrategi

Översättaren måste bestämma sig för en global översättningsstrategi. Lita Lundquist skriver i *Oversættelse* (2007) att ”oversæetteren skal have oversigt over teksten i sin helhed og på den grundlag danne sig en overordnet strategi for hvordan teksten skal virke i den nye situation.” (Lundquist 2007: 36). Eftersom Stacy Schiff: *Cleopatra – A Life* är en biografi och således räknas som skönlitteratur är den imitativa översättningen att föredra. Lundquist

skriver att detta innebär att författarens ton, stil och verkningsmedel ska återges så trofast som möjligt för att ge måltextläsaren samma upplevelse som källtexten ger åt dem som kan läsa originaltexten. Detta får betydelse för varje ställningstagande i översättningsarbetet, men det är inte möjligt att översätta ord för ord. De olika språkens möjlighet att bygga meningar liksom det semantiska betydelseomfånget för olika ord och uttryck gör att översättningen i alla fall kräver kreativitet av översättaren som ska välja det som ger samma intryck på läsaren som källspråket skulle ha gjort. Lundquist förespråkar flexibilitet: ”Men snarare än att taenke i dikotomier, burde man taenke i grader af bundenhet og frihed”. (Lundquist 2007: 36).

I *Konsten att översätta* (2007) skriver den finske språkprofessorn Rune Ingo att man ”står nog fortfarande på stadig grund om man som översättare håller sig till gammal beprövd praxis”

Så exakt som möjligt och så fritt som de situationella faktorerna kräver
beträffande pragmatik, språkstruktur, språkvarietet och semantik.

(Ingo 2007:29)

3 Översättningskommentar

3.1 Meningsstruktur

Engelskans adverbial kan vålla problem för översättaren. I synnerhet när omständighetsadverbialen som här, i den första meningen av *Cleopatra – A Life*, innehåller en satsförkortning utan vare sig subjekt eller predikat.

advl *s p ao advl*

KT Among the most famous women to have lived, Cleopatra ruled Egypt for twenty-two years.

Om vi satsgradshöjer dels satsförkortningen, dels infinitivfrasen i den får vi:

Cleopatra is one of the most famous women who have ever lived, and Cleopatra etc...

Kleopatra är subjekt i huvudsatsen och måste därför vara det tänkta subjektet i satsförkortningen, men eftersom det tempusbärande predikats verbet också fattas i satsförkortningen måste översättaren bestämma sig för tempus i satsgradshöjningen, vilket i exemplet innebär höjning till huvudsats. Kleopatra är död, men berömmelsen lever. Därför blir tempusvalet presens.

I den första satsen blir ”famous women” rema, och således betonat. I den andra satsen betonas ”lived”. I den ursprungliga grafiska meningens huvudsats betonas ”twenty-two years”. Den ursprungliga grafiska meningen har två satsdelar – adverbial och subjekt – före predikatet ”ruled”. Svenskan kan inte ha mer än en satsdel före det finita verbet. Vi skulle kunna skriva:

Kleopatra, en av de mest berömda kvinnor som någonsin levt, regerade Egypten i tjugotvå år.

Kleopatra, en av världshistoriens mest berömda kvinnor, regerade Egypten i tjugotvå år

Kleopatra, som är en av de mest berömda kvinnor som någonsin levt, regerade Egypten i tjugotvå år.

En av världshistoriens mest berömda kvinnor, Kleopatra, regerade Egypten i tjugotvå år.

En av de mest berömda kvinnor som någonsin levt, Kleopatra, regerade Egypten i tjugotvå år.

Satsförkortningen och relativbisatsen blir här apposition respektive satsattribut, en del av

subjektet vars huvudord är Kleopatra. Problemet med bestämmningarna inom kommatecken är att de blir parentetiska och meningen stannar upp.

I min översättning nedan satsgradshöjs källtextens satsförkortning till huvudsats, där satsförkortningen blir predikatsfyllnad, och infinitivfrasen "to have lived" byts mot ett substantiv "världshistorien", en satsgradssänkning. Huvudsatsen har ett pronomen som subjekt och byggs ut med ett adverbial "som Kleopatra VII".

S p pf s p ao

Kleopatra är en av världshistoriens mest berömda kvinnor. Hon regerade Egypten

advl advl

som Kleopatra VII i tjugotvå år.

Det ideationella innehållet i den engelska meningen är dels att Kleopatra var/är berömd, dels att hon regerade Egypten i tjugotvå år. Remat är "twenty-two years". I den svenska översättningen betonas dels berömmelsen, dels regeringstiden. Ur argumentativ synvinkel är det bra eftersom just berömmelsen och dugligheten är makroteman i den fortsatta framställningen.

Meningen på rad 17, börjar med en hopning av beskrivningar av Kleopatras roller i livet. Ju äldre hon blir dess lägre syns hennes position bli, fast just det vållar inga översättningssvårigheter.

Advl .s p

A goddess as a child, a queen at eighteen, a celebrity soon thereafter, she was

pf advl

an object of speculation and veneration, gossip and legend, even in her own time.

Den engelska meningen kunde ha börjat med "being". Går vi djupare ned i strukturen hittar vi tre kärnsatser: She was a goddess as a child, she was a queen at eighteen, she was a celebrity soon thereafter. (Det går att satsgradshöja mer: She was a goddess when she was. etc). Någon kausal koppling finns inte uttalat, men nämnda fakta är implicit orsaken till att hon blev objekt för olika handlingar som här uttrycks med nominaliseringar: speculate – speculation, venerate – veneration, gossip – gossip. "Legend" är lite konstigt att bli "an object" för. Det finns flera tänkbara översättningsmöjligheter. Som synes börjar meningen

med den retoriska figuren asyndetisk hopning. Det hon sen blir utsatt för uttrycks med en hopning där orden är samordnade med ”and” parvis efter sin form, något som den svenska översättningen inte lever upp till.

Jag undersöker några översättningsvarianter i ett positionsschema efter modellen i Ekerots *Ordföljd, tempus, bestämdhet* (1995).

Ö1 Eftersom hon var gudinna som barn, drottning vid arton års ålder, en berömdhet strax därefter och föremål för skvaller och mytbildning, blev hon skandalomsusad och vördad redan under sin livstid.

Ö2 I sin livstid var hon både skandalomsusad och vördad och föremål för skvaller och mytbildning. Hon var gudinna som barn, drottning vid arton års ålder, strax därefter berömd.

Ö3 Hon var föremål för skvaller och mytbildning, skandalomsusad och vördad redan i sin livstid: gudinna som barn, drottning vid arton års ålder, en berömdhet strax därefter.

	Fundament	fv	s	sa	v	o	advl	pp	xp
Ö1	Eftersom[...] mytbildning.	blev	hon			skandal omsusad och vördad	redan i sin livstid		
	Inledare	s	sa	fv	v	o	advl		
	eftersom	hon		var		gudinna [...] mytbildning			

	Fundament	fv	s	sa v	o	advl	pp	xp
Ö2	I sin livstid	var	hon		både			
					[...]			
					mytbildning.			
	Hon	var			gudinna			
					[...]			
					därefter			
	Fundament	fv	s	sa v	o	advl	pp	xp
Ö3	Hon	var			föremål	redan		gudinna
					[...]	i sin		[...]
					vördad	livstid		därefter

Stacy Schiff kunde ha valt samma ordning som vilken som helst av de svenska översättningarna, så varför valde hon att göra den komprimerade levnadsbeskrivningen först? Den svenska standardlösningen med satsgradshöjning till bisats behåller fokuseringen bäst. ”Eftersom hon var” känns lite klumpigt, för det raska i Schiffs text minskar, men Ö1 slutar med ordet ”livstid” och tyngden i måltexten hamnar därför på samma ställe som i källtexten.

Fokuseringen på Kleopatras goda egenskaper återkommer på samma sätt på rad 56.

A capable, clear-eyed sovereign she knew how to build a fleet, suppress an insurrection, control a currency, alleviate a famine.

Översättningen lyder:

Hon var en duglig, klarsynt härskare och visste hur man skulle bygga en flotta, slå ner ett uppror, kontrollera en valuta, lindra en svältkatastrof.

Den här gången har den svenska versionen i stället två samordnade huvudsatser där den

andra komprimerats genom subjeksstrykning.

3.2 Modulation

Ingo refererar till Vinay & Dabernet 1977 när han skriver:

”Modulation” innebär att situationen betraktas ur en annan synvinkel – av översättaren eller målspråket – än källspråket. (Ingo 2007:152)

Den första engelska meningen nedan har Caesar som subjekt och Pompejus som (dativ)objekt. Den andra meningen har Pompejus som subjekt.

In the summer of 48 BC Caesar dealt Pompey a crushing defeat in central Greece; Pompey fled to Egypt to be stabbed and decapitated on an Egyptian beach. (153)

Översättningen har Pompejus som subjekt i bägge meningarna.

Sommaren år 48 f.Kr. led Pompejus ett förkrossande nederlag mot Caesar i centrala Grekland. Pompejus flydde till Egypten och blev nedstucken och halshuggen på en egyptisk strand.

På svenska ger Caesar möjligen Pompejus ordentligt med stryk, men ordkombinationen ”ger ett nederlag” fungerar inte.

Den engelska meningen kunde ha varit ”Caesar defeated Pompey” i stället för funktionsverbsförbindelsen ”dealt Pompey a defeat”, men ”crushing” hade då fått uttryckas på annat sätt. Det hade kanske blivit lättare på svenska: ”Caesar besegrade Pompejus (i grunden).”

Sommaren år 48 f.Kr. besegrade Caesar Pompejus i grunden i centrala Grekland.

Det är inte helt lyckat med två ”i” så nära varandra i olika uttryck och ”på ett förkrossande sätt” blir för klumpigt.

Modulationen innebär att Pompejus fokuseras i stället för Caesar. Den antitetiska effekten försvinner delvis. (Det engelska "to be stabbed and decapitated on an Egyptian beach" innebär ingen avsikt "för att", utan är snarare konsekutivt, anger en följd. Det svenska "och" är additivt.)

På rad 107 har vi ett inbäddat citat "ett textjag träder fram genom ett annat, som inneslutet i det" (Hellspong – Ledin 1997:175). Det är Caesars röst som hörs. Schiff har propositionen från en källa som inte redovisas i notsystemet.

When Cleopatra was eleven Caesar reminded his officers that if they did not make war, if they did not obtain riches and rule others, they were not Romans (107)

Ett första försök till översättning blir:

När Kleopatra var elva påminde Caesar sina officerare om att om de inte krigade, om de inte samlade rikedomar och härskade över andra, var de inte romare.

Det är ett indirekt citat och görs det om till ett direkt citat får vi:

Caesar påminde sina officerare: Om ni inte krigar, om ni inte samlar rikedomar och härskar över andra, så är ni inte romare.

Enligt *Svenska Akademiens språklära* är konstruktioner som "tala om skolan" och "lyfta på locket" exempel på verb med objektsliknande adverbial (Hultman 2003:13.2.1.6). Dessa adverbial är knutna till verbens valens. Hela frasen som är understruken nedan är ett sådant objektsliknande adverbial. Man kan tänka sig ett enda ord som ersättning t.ex "krigsplikten". I SAOL (1998) uppges att "påminna" kan konstrueras med "om" eller "sig". I SAOB[PÅMINNA 1.b] skrivs (min understrykning):

b) med bibegrepp av att ngt lägges ngn tro på hjärtat l. att ngn uppmanas att fullgöra en skyldighet l. att beakta ngt o. d.: (söka) förmå (ngn) att uppmärksamma l. behjätta l. beakta ngt; (allvarligt) fästa uppmärksamheten på ngt; ge (ngn) en påstötning l. anmaning o. d.; särsk. i uttr. påminna ngn om ngt l.

Det är alltså inte lämpligt att stryka det första "om". Översättningen nedan har "ifall" som konjunktion i den underordnade villkorsbisatsen.

När Kleopatra var elva påminde Caesar sina officerare om att ifall de inte krigade, om de inte samlade rikedomar och härskade över andra var de inte romare.

Lösningen blir klumpig. Villkoret ”if they did not – they were not” betyder att de måste göra något för att vara något. Därför uttrycks innehållet likvärdigt eller med större antitetisk verkan i den i översättningen valda modulationen:

När Kleopatra var elva påminde Caesar sina officerare om att de måste kriga, samla rikedomar och härska över andra, annars var de inte romare.

3.3 Idiom

Även om översättaren försöker hålla sig nära källtexten har inte alltid målspråket samma uttryck för den innebörd som förmedlas i olika idiomatiska uttryck och det går inte att förstå uttrycken genom att analysera dess delar: ”Hela uttrycket utgör i sig en lexikal enhet, ett lexem” (Ingo s. 141). Man får hitta idiomatiska uttryck som betyder detsamma på målspråket. De två första exemplen är metaforiska..

There is no reason to accept that formula at face value. (7:219)

Man ska inte tro på exakt vad som sägs. ”Face value” betyder lösryckt ”nominellt värde” och hela frasen blir på vardagssvenska ”ta något för vad det är värt”, det vill säga inte det utsatta priset, utan något lägre.

Idiom är ofta kulturbetingade. Textilnationen Storbritannien klipper ett stycke tyg. Skogsriket Sverige använder trä:

On the other hand, Cleopatra was cut from very different cloth. (220)

Å andra sidan var Kleopatra av helt annat virke.

Andra idiom använder samma bilder eller har uttryck som är så lika att vi som svenskar förstår den ordagranna översättningen även om vi inte själv skulle ha uttryckt oss så. Engelskan ”belyser bilden” medan svenskan ”kastar ljus över (saken)”. På *Google* ger

”belyser bilden” drygt 800 träffar, medan ”kastar nytt ljus över” ger drygt 28000. ”kastar nytt ljus över saken” ger 8 träffar. ”Picture” är nödvändigt i det engelska idiomet, men det svenska kan ha andra objekt än ”saken”, vilket det oftast har. ”Belyser bilden” är ett engelskt översättningslån i svenskan. På samma sätt som vi numera spenderar inte bara pengar, utan även semestern, så ”belyser” vi allt oftare ”bilden” och vi förstår uttrycket även om vi inte befinner oss i fotolabbet.

The last decades of research on women in Antiquity and on Hellenistic Egypt
substantially illuminate the picture. (458)

De senaste årtiondenas forskning om kvinnor under antiken och i det hellenistiska
Egypten kastar på ett avgörande sätt nytt ljus över saken.

Här bedömer Schiff vetenskapliga rön och visar att hon har fog för vad hon skriver. Det är ett förtroendeskapande retoriskt grepp, som fungerar på alla språk.

På svenska brister man inte i tårar. Man brister i gråt eller börjar gråta. ”Brista i gråt” har mer energi än ”börja gråta” eller ”föll i gråt”. ”Fälla tårar” är definitivt för stillsamt. Om översättaren låter Caesar brista i gråt måste följande mening kompletteras.

Caesar turned around in horror. He then burst into tears. A few may even have been
genuine. (700)

vände sig Caesar bort med fasa. Sen brast han i gråt. Några av tårarna kan till och
med ha varit äkta.

Engelskans ”a few” anknyter tematiskt till ”tears”, men svenskans skulle ha behövt skriva ”till en del” för att behålla den tematiska bindningen eftersom ”gråt” inte är räknebart.

Sen brast han i gråt. Till en del kan den till och med ha varit äkta.

En del uttryck är omöjliga att översätta ord för ord även om man förstår vad de betyder.

All read very differently on one side of the Mediterranean from the other. (456)

Allt uppfattades på mycket olika sätt på skilda sidor av Medelhavet.

Den svenska översättningen har passiv form och agenten är implicit någon som kan uppfatta. ”All” - ”Allting” är i den engelska satsen inanimat agent, vilket inte fungerar på svenska. Man skulle kunna tänka sig ”Allt hade olika innebörd etc”. Tillsammans med ett statiskt verb förekommer ingen agent. Som översättningsalternativ till ”one from the other” föreslår *Stora engelsk – svenska ordboken* ”tell one from the other – skilja dem åt”. Motsättningen blir inte lika stor på svenska som på engelska.

Ett uttryck där användningsområdet delvis hör till den kvinnliga sfären är:

Nor did it help that history bled into mythology, the human into the divine. (279).

”Bleed” är vad som händer t.ex vid akvarellmålning på vått papper. Den ena färgen rinner in och blandar sig med en andra där de två färgskikten möts. Nya nya textilier kan ”bleed” vid första tvätten. På nätet frågar en ung flicka om hon kan färga topparna annorlunda än resten av håret, och svaret blir att det går bra, färgerna kommer inte att ”mix” vid nästa hårtvätt. På internet används ordet ”blöda” vid problem med målningsarbeten. I uttryck som rör ekonomi kan det betyda att pengarna rinner ut okontrollerat. Engelskans ”bleed” kan betyda force sb to pay money unjustly (*The Advanced Learners Dictionary of Current English* 1963) Samtidigt har ”bleed” grundbetydelsen ”blöda” och även träd blöder när saven rinner ut både på engelska och svenska. Ingo skriver att

motsvarigheterna till ett ord med många betydelser måste väljas på sememnivå. Härvid spelat textsammanhanget ordets hela ko(n)text , en synnerligen avgörande roll [...]Man bör vid översättningen eftersträva att de betydelsekomponenter som finns hos ett ord i originaltexten så noggrant som möjligt ingår i betydelsen hos det målspråkliga ordet eller uttrycket.

(Ingo 2007: 99)

Grundbetydelsen hos ”blöda” och ”bleed” är så stark att det är svårt att bortse från konnotationerna. Det gäller både svenskan och engelskan. Trots det blir det för blodigt att

skriva:

Inte heller blev det bättre av att historien blödde in i mytologin, det mänskliga in i det gudomliga.

Den rinnande effekten blir kvar med

Inte heller blev det bättre av att historien flöt in i mytologin, det mänskliga in i det gudomliga.

Blod kan också flyta, liksom Nilens vatten flyter ut och blandar sig med Medelhavets.

3.4 Döda metaforer

Uppräkningen av vad Kleopatra kunde åstadkomma uttrycks med dynamiska verb som anger en riktning: ”Suppress – trycka ner”, ”control – hålla på plats”, ”alleviate – lätta upp”.

Svenskans ”lindra” /en hungersnöd/ har inte samma lyft, men det är ”lindra” vi måste när det gäller nöd. *Ord för ord* (1977) har som första förklaring till ”lindra” ”göra mindre plågsam”, medan ”lätta” som första förklaring har ”lättna, förlora i vikt”.

Språket är till sin natur metaforiskt. Vi tänker på abstrakta begrepp med konkreta bilder och det sker utan särskilda överväganden, men bilderna är inte alltid desamma på svenska som på engelska. Ole Togeby skriver i ”Om at sætta sig på metaforerne”(Togeby 1986:6) att vi i allmänhet inte tänker på uttrycken som metaforer om vi inte särskilt uppmärksammas på dem. Vi kan jämföra verben på rad 73:

Cleopatra descended from a long line of murderers and faithfully upheld the family tradition, but was for her ime and place remarkably well behaved.

Kleopatra härstammade från mördare i flera släktled och höll troget fast vid familjetraditionen även om hon med tanke på tid och plats var anmärkningsvärt väluppfostrad.

I engelskan stiger Kleopatra ner och håller upp. I svenskan stiger vi upp och håller fast. Även om vi i stället för att hålla fast kanske kan upprätthålla, blir det inte en antites.

3.5 Pronomen

Svenskans indefinita pronomen ”man” är mycket vanligare än engelskans ”one”. Engelska använder ofta ”you” även om läsaren svårligen kan identifiera sig själv som deltagare. Schiff skriver:

Whether you were a transgressive, powerhungry Egyptian queen or a ruthless pirate you were known for the odious extravagance of your accessoires. (273)

Det är inte så lätt att identifiera sig med makthungriga drottningar eller hänsynslösa pirater och att skriva ”man” och syfta på ”drottning” är inte heller så bra. Konjunktionen ”whether – or” är adversativ, men det kanske är bättre att offra den effekten och i stället skriva

Gränsöverskridande makthungriga drottningar såväl som hänsynslösa sjörövare kännetecknades av det motbudande överdådet hos sina ägodelar.

Lite längre fram återkommer ungefär samma problem:

Days later Cleopatra discovered that the chances of being murdered by someone who owed you a favor were every bit as good as the chances of being murdered by a member of your immediate family. (625).

Innefattar ”you” här även läsaren? Är det en generell regel från tiden? Det kan i alla fall inte begränsas till enbart Kleopatra. Använder översättaren ”man” måste också ”en” och ”ens” användas. En möjlig lösning är:

Några dagar senare upptäckte Kleopatra att möjligheterna att bli mördad av någon som stod i tacksamhetsskuld var precis lika goda som möjligheterna att bli mördad av en medlem i den närmsta familjen.

Men det låter inte riktigt bra med ”tacksamhetsskuld (till dig/en?)”. Uttrycket som helhet är

en ironisk paradox. Att bli mördad är knappast en möjlighet och de tänkta gärningsmännen borde vara beskyddare. Trots att jag inte är riktigt nöjd med den lösningen valde jag den.

3.6 Semantiska överväganden

I Schiffs retoriska framställningssätt ingår ordkombinationer, antiteser eller hopningar, tretal eller par, där ljudvärdet är en del av effekten. Att ta till vara både ordets semantiska innehåll och dess ljudvärde vid översättningen är en näst intill omöjlig uppgift. Ibland kan det tyckas som om effekten vore viktigare än innehållet för Schiff. I de flesta fall har det varit omöjligt att hitta svenska ord som allitererar även om jag eventuellt skulle vara beredd att ge avkall på Ingos krav om exakthet.

Några sådana exempel är: "Cleopatras end was sudden and sensational"(31) /"Kleopatras död var plötslig och uppseendeväckande", "dislocations and disappointments"(86)/ "hemlöshet och besvikelse", "enlarged rather than erased"(300)/"snarare förstörde än suddade ut", "neither tendentious nor tangled"(429)/ varken partiska eller trassliga, "packaged her for posterity" (490)/produktpaketerade henne för eftervärlden.

I några fall går det att hitta översättningar som allitererar, t.ex. "license and lawlessness"(228)/ "lättsinne och laglöshet". I *The Advanced Learners Dictionary of Current English* (1963) förklaras "license" med "wrong use of freedom" och förklaringarna gör det nästan synonymt med "lawlessness". "Lättsinne" är enligt *Ord för ord* (1977) "ansvarslöshet", men *Ord för ord* hänvisar också till "osedlig", vilket ger den svenska översättningen konnotationer som inte finns i källtexten just här. Å andra sidan bryter det inte mot Schiffs beskrivning i stort.

Romarna sägs enligt Schiff ha uppfattat Kleopatra som en representant, "a stand-in", för Egypten, ett:

sinous sensous land, as perverse and original as its astonishment of a river. (236)

slingrande sinnliga land lika egensinnigt och ursprungligt som sin häpnadväckande flod.

Kleopatra blir alltså samtidigt det som Egypten är – "sinous", vilket enligt *The Advanced*

Learners Dictionary of Current English (1963) betyder ”winding, full of curves and twists”. *Norstedts ordbok* på nätet har ”smidig, mjuk och vig”. Översättningen ”slingra” har synonymerna ”ringla, åla, orma, rinna”. *Ord för ord* har fler synonymer men de viktigaste kommer först. Det engelska ordets polysemi gör det möjligt att låta det beskriva både floden, Egyptens förhållningssätt och Kleopatras fysiska och psykiska egenskaper. Åla och orma sig kan människor också göra och förmågan att slingra sig kan påstås vara ett nationellt särdrag, så översättningen håller även om konnotationerna blir delvis annorlunda. ”Sensous” betyder enligt *The Advanced Learners Dictionary of Current English* (1963) ”affecting, noticed by, appealing to, the senses. (Note that *sensuous* is free of the implied censure in *sensual*).”

Nästa adjektiv i ordboken, ”sensual”, tolkas som sinnliga nöjen av alla slag, utan inslag av intellekt eller andlighet. *Norstedts ordbok* på nätet förklarar det besläktade ordet ”sensuous” med ”som talar till sinnena”. Det svenska ”sinnlig” översätts enligt *Norstedts ordbok* i första hand med ”sensual” och som sista alternativ med ”sensuous – som talar till sinnena”. Det svenska ”sinnlig” inkluderar alltså både ”sensuous” och ”sensual”, två ord som enligt den engelska ordboken inte ska förväxlas, men det finns inget svenskt ord med exakt samma betydelse som ”sensuous”. På så sätt blir Egypten – och Kleopatra – sexigare på svenska än på engelska, om det inte skett en betydelseglidning sen *The Advanced Learners Dictionary of Current English* gavs ut 1963 d.v.s.

Ordet ”perverse” förklaras av *Norstedts ordbok* på nätet i första hand som ”motsträvig, vresig; egensinnig; halsstarrig; vrång, avog” och i andra hand som ”pervers, avvikande, förvänd.” Det svenska ”pervers” översätts med engelskans ”perverted, sexually depraved.” Det latinska pervertere betyder ”per - genom, vertere – vända”. Nilen rinner åt fel håll. Vilket är egentligen nedre Egypten och vilket är det övre? Översättningen har valt ”egensinnigt”. Ordet ”förvänt” har mer konnotationen ”onormalt”, men det onormala i det svenska ”pervers” finns i det engelska ”perverted”. Den engelska meningen som helhet är således mer oladdad än vad en svensk kan tro vid första anblicken. (Återigen måste förbehållet om eventuella betydelseglidningar i engelskan göras.) Det gäller att skilja de falska vännerna från de sanna. Ingo skriver:

Beträffande semantiken är det skäl att fästa speciell uppmärksamhet vid sådana ord som är gemensamma för de båda språken eller som av någon anledning verkar vara ”samma ord”. I det förra fallet är det fråga om antingen genuina ord i två släktspråk

eller låneord som kan härstamma från det ena översättningsspråket eller förekomma som låneord i bägge språken.

(Ingo 2007: 110)

Enligt Ingo kan ord med samma ursprung få olika betydelse i olika språk på många sätt i det att olika betydelsekomponenter betonas, bibetydelser blir huvudbetydelse, betydelsen utvidgas eller specialiseras, betydelsekomponenter faller bort etc. Den ovane översättaren kan helt omisständigt gå i pinsamma fällor.

När Schiff skriver: "A country with a weighty past and a wobbly future." (96) kunde hon ha valt ordet "worthy", men det har inte samma betydelse som "weighty", därför får översättaren motstå frestelsen att skriva "värdigt" även om det skulle få en bra ljudeffekt. Kanske "ett inflytelserikt förflutet och en instabil framtid" ger både ljudlighet och betydelse, men orden "influential" och "instable" finns på engelska. De tillhör det latinska arvet, medan de ord som Schiff valt är ur det mer vardagliga ordförrådet, så kanske "ett mäktigt förflutet och en osäker framtid" i alla fall med tanke på stilnivån är det bästa. Ingo skriver:

Ordvalet är framför allt i formfattiga analytiska språk kanske det allra viktigaste stilmedlet som står till buds. Den lexikala nivån kan man för det första granska i fråga om de enskilda orden och fråga sig varför textförfattaren av alla till buds stående mer eller mindre synonyma ord har valt just de speciella uttryck som förekommer i hans text.

(Ingo 2007:81)

Det är inte Stacy Schiff som talar om floden eller Kleopatra. Åsikterna är romarnas. På samma sätt refererar hon till annan källa – bäddar hon in en annan romersk röst – när en annan kvinna fördöms för sitt "indecent embrace of authority" (192). Översättningen hennes "hänseynslösa maktanspråk" har inte samma genusrelaterade fördömande som källtexten och blir därför vad Lita Lundquist kallar "underversaettelse" (Lundquist 2007:97). "Indecent" finns t. ex. i uttrycket "indecent assault"/"våldtäkt", men också i vardagliga uttryck, men i kollokationen "indecent embrace" blir betydelsen "oanständig" tydlig. "Embrace" är översatt med "omfamnande". Hennes "oanständiga omfamnande av makten" eller kanske: "hennes oanständiga sätt att omfamna makten".

Ibland har ord helt olika konnotationer på källspråk respektive målspråk, men ordvalet är ändå självklart. Ordet är en term, som skapats på olika sätt i olika språk och som definieras med en beskrivning av utseende och funktion. För att översätta termen måste i det här fallet en ”*innehållsdefinition*” göras (Ingo 2007:106). En spelautomat där man stoppar en peng i en springa och drar i en spak kallas på engelska ”slot machine”. Ordet fokuserar på att spelaren stoppar i peng. Den svenska motsvarigheten ”enarmad bandit” syftar på följande moment i spelförfarandet, spelaren drar i spaken. Det finns många automater med ”slot”, kaffeautomater t.ex., men *Google* ger en överväldigande mängd träffar på just spelautomater, verkliga eller virtuella. ”Enarmad bandit” har en humoristisk konnotation. Den tar fasta på att spelaren oftast blir berövad sina pengar. När ett nytt föremål introduceras introduceras också ett nytt ord i språket. *Computer*, dator och *tölva* betyder samma sak och vet man vad som åsyftas är analysen bara av teoretisk betydelse. Ofta importeras ordet samtidigt som företeelsen, men inte alltid.

Ett annat ord där konnotationerna inte överförs till fullo är ”saddle” i meningen:

They saddled Cleopatra with the vices of other miscreants.(265)

Konnotationen till laståsnor är mycket tydlig, medan översättningen

De gjorde Cleopatra till bärare av andra missdådares synder.

snarare ger allusioner till Jesu lidande.

3.7 Läsaranpassning

Svenska läsare har inte samma referenser till olika samhällsfenomen och historiska skeenden som de amerikanska läsarna förutsätts ha. Vi har andra importerade växter och djur än den

slingerväxt av ärtsläktet som spritt sig i stora delar av Kalifornien. Metaforen har ingen referens i Sverige.

And in the absence of facts myth rushes in, the kudzu of history. (360)

”Historiens mördarsniglar” kanske, fast de är motbjudande på annat sätt. I översättningen finns i stället en förklaring ”invasiv klängväxt”.

Plenty of historians have deferred to Shakespeare, which is understandable, but a little like taking George C Scott's words for Patton's. (387)

Åtskilliga historiker har tagit intryck av Shakespeare, vilket är förståeligt, men lite som om man skulle uppfatta skådespelaren George C Scotts ord som general Pattons.

Amerikanska läsare känner till hjälten från andra världskriget, den amerikanske pansargeneralen Patton som spelade en avgörande roll när de allierade invaderade Nordafrika, Sicilien och Normandie, men i Sverige måste läsaren vara specialintresserad för att veta vem han var. George C Scott spelar Patton på film och är en välkänd Hollywood-skådespelare. För att förstå liknelsens antitetiska effekt måste man veta det.

Schiff motiverar sin användning av de engelska formerna av latinska namn, men det behövs inte i den svenska översättningen eftersom vi har kvar latinet.

3.8 Skillnader mellan svenskan och engelskan

I en argumenterande framställning används övertalningsstrategier på alla nivåer i språket. När det gäller disposition är engelskan och svenskan lika. Engelskans användning av participfraser och långa nominella uppräkningsfraser i början av meningarna ger andra möjligheter till koncentration och fokusering än vad som kan åstadkommas i svenskan. När det gäller kombinationer av antiteser och allitteration är det svårt att få likvärdiga effekter på svenska. De döda metaforer som ingår i respektive språk är av olika slag och många idiom

hämtar sina bilder från olika erfarenhetsområden, som kan vara kulturspecifika.

Läsaranpassning måste i vissa fall göras eftersom de svenska läsarnas kulturella referenser skiljer sig från de amerikanska.

4 Sammanfattande synpunkter

I det här arbetet har jag undersökt en biografi om en kvinna som levde för länge sedan och som vi inte vet så mycket om – Kleopatra. Boken är skriven av en amerikansk kvinnlig författare med biografier som specialitet. Under arbetets gång har jag blivit mer och mer medveten om hur författarens attityd till ämnet visar sig på alla plan. Argumentationen för Kleopatras rätt att bedömas efter sina allmänmänskliga och politiska kvalifikationer syns i alla delar av analysen – såväl den textuella strukturen som den ideationella och den interpersonella samverkar i argumentationen.

Jag har haft anledning att fundera över svenskans och engelskans olika möjligheter att framföra ett budskap på ett kraftfullt sätt och har i arbetet fått lösa några problem som har med svenskans stränga satsmönster att göra. Att försöka hitta ord med samma semantiska innehåll har varit lärorikt och jag har kunnat konstatera att engelskans stora ordförråd erbjuder delvis andra möjligheter än svenskans. I stort sett har emellertid översättningen samma retoriska karaktär som källtexten.

Kvinnors utsatthet bland maktens män är ett ämne som varit särskilt aktuellt under de senaste veckorna, maj 2011, då världsbankens chef anklagats för våldtäkt på en hotellstäderska och den svenske kungens kvinnoaffärer ständigt ansetts vara värda stort typsnitt på löpsedlarna. Schiff är tydligt påverkad av livsvillkoren för nutida kvinnor när hon skriver om en oerhört rik kvinna som har varit död i mer än två tusen år, men som vi inbillar oss att vi känner. Det första kapitlet ska väcka intresse för boken och även om Schiff säger sig vilja upprätta Kleopatra, så citerar hon allt förtal. som romarnas betalda. krönikeskrivare spred och som kan tänkas locka sensationslystna köpare. Att som regent hålla fred i Egypten under tjugo år var annars en prestation som borde väga tyngre, fast vem skulle köpa den boken?

Källförteckning

Primärlitteratur

Schiff, Stacy, 2010: *Cleopatra*. New York: Little, Brown and Company Hachette Book Group,

ISBN 978-0-316-00192-2

Sekundärlitteratur

The Advanced Learner's Dictionary of Current English. 1963, Oxford: Oxford University Press.

de Beauvoir, Simone: *Det andra könet* i översättning av Adam Inczédy-Gombros och Åsa Moberg, 2002: Stockholm, Norstedts. ISBN 91-1-300306-2. Originallets titel: *Le Deuxième sexe* (1949), Paris, Gallimard.

Ekerot, Lars Johan, 1995: *Ordföljd, tempus, bestämdhet*. Malmö: Geerups.

Euripides: "Helena", i översättning av Jan Stolpe och Lars-Håkan Svensson, 1996, Lund: Ellerströms förlag.

Euripides: "Medea", i översättning av Hjalmar Gullberg, 1931, Stockholm: Hugo Gebers förlag.

Hellspong, Lennart & Ledin, Per, 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 978-91-44-37301-0

Ingo, Rune, 2007: *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur

Johannesson, Kurt, 1998: *Retorik eller konsten att övertyga*. Stockholm: Norstedts förlag. ISBN 91-1-300393-3

Lundquist, Lita, 2007: *Oversættelse. Problemer og strategier, set i tekstlingvistsk og pragmatisk perspektiv*. Fredriksberg: Samfundslitteratur. ISBN 978-87-593-1344-2

Mauranen, Anna, 1992: Reference in Academic Rethoric. A Contrastive Study of Finnish and English Writing. I: Lindeberg, AC m.fl. (red), *Nordic Research on Text and Discourse. Nordtext symposium 1990*. Åbo Academi Press. S. 237-250.

Melin, Lars och Lange, Sven, 2000: *Att analysera text*. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin. 1989. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.

Ord för ord, 1977. Stockholm: PA Norstedt & söners förlag

Svenska Akademiens språklära, 2003. Stockholm: Svenska Akademien och Tor G. Hultman.

Svensk uppslagsbok, 1947 – 45. 2:a uppl. Malmö: Förlagshuset Norden AB.

Swales, John M. , 1990 o sen.: *Genre Analyses. English in academic and resarch settings*. New York: Cambridge University Press.

Smithsonian Magazine, December 2010. Washington DC: The Smithsonian Institution.

Teleman, Ulf & Wieselgren Anne-Marie, 1970: *ABC i stilistik*. Lund: Gleerups. ISBN 91-40-01794-X

Elektroniska källor

LIX räknare www.lix.se/index.php (2011 05 16 15:06)

www.videosurf.com/video/stacy.schiff-talks-about (2011 05 16 15:15)

Norstedts engelska ord <http://www.ord.se/> (2011 05 16 15:30) Bilaga 1

De första 3000 orden (c:a) i Schiff: *Cleopatra – a Life*

LIX räknare

Läsbarhetsindex (LIX) kan användas för att få uppfattning om hur lätt eller svår en text är att läsa. LIX är baserat på medeltalet ord per mening och andelen långa ord (ord med fler än 6 bokstäver) uttryckt i procent. Det finns flera olika läsbarhetsindex, men i Sverige är LIX det mest använda. LIX utvecklades på 1960-talet av pedagogikforskaren Carl-Hugo Björnsson. Välj en text nedan och klicka på analysera för att få den skattad enligt LIX.

- [Klipp](#)
- [Hemsida](#)
- [Dokument](#)

Klistra in text:

Analysera

Textens läsbarhetsindex är **42**, vilket innebär att den klassificeras som **medelsvår, normal tidningstext**.

Nedan visas hur läsbarhetsindex (LIX) har beräknats samt hur det kan tolkas. Observera att LIX endast ger en fingervisning om hur lätt eller svår en text är. Tolkningen av LIX-värdet är inte någon exakt vetenskap utan snarare en indikation på vilken nivå texten ligger.

Beräkning

Antal meningar (M): 192

Antal ord (O): 3056

Antal ord med fler än 6 tecken (L): 792

Genomsnittlig meningslängd ($L_m = O / M$):

15,92

Andel långa ord ($L_o = L / O * 100$): 25,92

Läsbarhetsindex ($LIX = L_m + L_o$): 42

Tolkning

< 30 Mycket lättläst, barnböcker

30 - 40 Lättläst, skönlitteratur, populärtidningar

40 - 50 Medelsvår, normal tidningstext

50 - 60 Svår, normalt värde för officiella texter

> 60 Mycket svår, byråkratsvenska

LIX: Första delen av Kapitel 1 i Stacy Schiff: *Cleopatra – a- Life*

Läsbarhetsindex (LIX) kan användas för att få uppfattning om hur lätt eller svår en text är att läsa. LIX är baserat på medeltalet ord per mening och andelen långa ord (ord med fler än 6 bokstäver) uttryckt i procent. Det finns flera olika läsbarhetsindex, men i Sverige är LIX det mest använda. LIX utvecklades på 1960-talet av pedagogikforskaren Carl-Hugo Björnsson. Välj en text nedan och klicka på analysera för att få den skattad enligt LIX.

- [Klipp](#)
- [Hemsida](#)
- [Dokument](#)

Klistra in text:

Analysera

Textens läsbarhetsindex är **39**, vilket innebär att den klassificeras som **lättläst, skönlitteratur, populärtidningar**.

Nedan visas hur läsbarhetsindex (LIX) har beräknats samt hur det kan tolkas. Observera att LIX endast ger en fingervisning om hur lätt eller svår en text är. Tolkningen av LIX-värdet är inte någon exakt vetenskap utan snarare en indikation på vilken nivå texten ligger.

Beräkning

Antal meningar (M): 13

Antal ord (O): 210

Antal ord med fler än 6 tecken (L): 49

Genomsnittlig meningslängd ($L_m = O / M$):

16,15

Andel långa ord ($L_o = L / O * 100$): 23,33

Läsbarhetsindex ($LIX = L_m + L_o$): 39

Tolkning

< 30 Mycket lättläst, barnböcker

30 - 40 Lättläst, skönlitteratur, populärtidningar

40 - 50 Medelsvår, normal tidningstext

50 - 60 Svår, normalt värde för officiella texter

> 60 Mycket svår, byråkratsvenska

LIX räknare – sista delen av kapitel 1 Stacy Schiff: *Cleopatra – A life*

Läsbarhetsindex (LIX) kan användas för att få uppfattning om hur lätt eller svår en text är att läsa. LIX är baserat på medeltalet ord per mening och andelen långa ord (ord med fler än 6 bokstäver) uttryckt i procent. Det finns flera olika läsbarhetsindex, men i Sverige är LIX det mest använda. LIX utvecklades på 1960-talet av pedagogikforskaren Carl-Hugo Björnsson. Välj en text nedan och klicka på analysera för att få den skattad enligt LIX.

- [Klipp](#)
- [Hemsida](#)
- [Dokument](#)

Klistra in text:

Analysera

Textens läsbarhetsindex är **40**, vilket innebär att den klassificeras som **lättläst, skönlitteratur, populärtidningar**.

Nedan visas hur läsbarhetsindex (LIX) har beräknats samt hur det kan tolkas. Observera att LIX endast ger en fingervisning om hur lätt eller svår en text är. Tolkningen av LIX-värdet är inte någon exakt vetenskap utan snarare en indikation på vilken nivå texten ligger.